

JOHN BUNYAN ALS MENSCH EN SCHRIJVER

I.

MOEST eenigen tijd geleden een schrijver klagen dat alles in ons vaderland nog zoo stil bleef rondom de herdenking van Bunyan's 300sten geboortedag, er is sedert dat oogenblik veel veranderd. Er zagen in de laatste maanden tal van publicaties het licht, waarin Bunyan's groote verdiensten met liefde werden uiteengezet, terwijl Nederland zichzelf ook eerde door een geheel nieuwe vertaling van zijn hoofdwerk te doen verschijnen. Prof. van Nes te Leiden, die jaren geleden een mooi boekje over Bunyan schreef, kwam dezer dagen nog eens op deze liefde van zijn jeugd terug en gaf op de vraag, of Bunyan het waard was dat men hem met zooveel enthousiasme herdacht, een volmondig bevestigend antwoord. De liefde die de hoogleeraar in zijn jeugdjaren voor Bunyan heeft opgevat, was dezelfde gebleven tot in zijn ouderdom toe. Mogen wij daarin niet een symbool zien? Een gelijkis, die ons iets te zeggen heeft?

Het is nu ongeveer 300 jaar geleden, dat in het eenvoudige dorpje Elstow John Bunyan, als zoon van eenvoudige ouders, het levenslicht zag. Reeds tijdens zijn leven werd hij geroemd. Hij mocht het geluk smaken dat hij meer dan één herdruk van zijn boeken in handen kreeg en toen hij in 1688 stierf had zijn naam reeds een klank gekregen, die Engeland lief was en een hooge volkswaarde vertegenwoordigde. Toch was dit nog maar een begin van de populariteit die hij daarna zou verwerven. Zijn dood werd de werkelijke wieg van zijn roem en na zijn sterven zien wij den kring van belangstelling al grooter worden. Waar ge tegenwoordig ook komt, overal is Bunyan bekend. Hij neemt een plaats in, zoowel in de kinderkamer als in het boudoir van vorsten en wereldgroten. Europa kan hem nog niet vergeten maar Azië en Afrika zijn óók bezig hem te leeren kennen. Zendingen weten te vertellen, dat Bunyan's boeken een zeldzamen ingang vinden bij bekeerde heidenen vanwege den grooten eenvoud van hun denkbeelden en het algemeen menschelijk karakter van hun gedachten. Zelfs het tooneel heeft Bunyan geëxploiteerd en gaf de „Pelgrimsreis naar de eeuwigheid” onder mystieke belichting, voor de oogen van een sensatielustig publiek weer. Maar misschien bestaat er geen duidelijker bewijs voor Bunyan's populariteit dan het feit, dat zoowel Roomschen als Protestanten zich vereenigen in het bewonderend genieten van zijn geschriften, die aldus een levende verbinding vormen tusschen twee groepen van Christenen, die sedert eeuwen van elkander gescheiden leven.

Naast alles wat er in ons vaderland over hem geschreven is, is er zeker in dit weekblad nog wel plaats voor een paar artikelen waarin wij hem als mensch en schrijver dankbaar willen eeren en gedenken. Al bezit het Protestantisme geen „heiligen”, favorieten heeft het toch wel. En zulk een favoriet is Bunyan altijd geweest. Hij heeft eeuwenlang de vrome belangstelling van de geloovigen gehad en als er in onze dagen een atmosfeer binnen het Christendom hangt, waarin de figuur van een man als Bunyan niet duidelijk meer aan het licht kan komen, dan is het onze roeping die atmosfeer te zuiveren en een vrije baan te maken voor de roepstem van dezen grooten getuige Gods.

Bunyan behoorde krachtens zijn afkomst tot de „kleine luyden”. Des te merkwaardiger is het, dat hij later beteekenis gehad heeft niet slechts voor hutten en werkmanswoningen, maar ook voor kasteelen en paleizen, zelfs voor het hof. Als het ergens duidelijk blijkt dat God hetgeen „niets is uitverkiest om er hetgeen iets is, door te beschamen”, dan is het hier. Maatschappelijk was Bunyan arm. Al heeft men deze armoe wel eens teatraal vergroot en het voorgesteld alsof Bunyan een soort Jordaankind is geweest zonder kleeren of brood, het blijft toch een feit, dat zijn vader een eenvoudige ketellapper was, een man die langs den weg trok en pannen en ketels aan de deuren afhaalde, die hij dan meenam naar zijn huis en in een eenvoudige werkplaats repareerde. De kleine John zal er dikwijls hebben

bijgestaan in gepeinsd hebben: „wat is vader toch goed en knap” en later zal hij wel eens gedacht hebben dat geen menschenleven zoo stuk en gebroken kan zijn door de zonden of er is altijd een Heeler te vinden, die, evenals de ketellapper van Elstow, het oude nieuw maakt door de wondermacht van zijn goedheid en genade.

Wij weten dat de kleine John als een kind een beslist ondeugende jongen was en dat alles wat zijn lofzeggers van hem vertellen alsof hij een model van braafheid zou zijn geweest, beslist onwaar is. Hij was niet maar ondeugend in den gezonden zin van het woord, maar had bepaald leelijke plooiën in zijn karakter, die, al ze er later niet uitgestreken waren, hem hadden voorbestemd om een misdadiger te worden van een lang niet onschuldig soort. Bij een vroegrijpe lichaamsontwikkeling paarde zich een ziekelijke lust om alle zonden daadwerkelijk te bedrijven, een wensch die hem er bijv. eens toe bracht om te zeggen dat als hij dan tóch verloren ging het veel verstandiger voor hem was om eerst nog eens flink uit alle mogelijke verboden wateren te drinken, wat hij dan ook geducht gedaan heeft.

Dansen, kaarten, liegen en vloeken waren zijn boezemzonden en als hij zich daarmee niet bezig hield, was hij te vinden achter een of ander schunnig boek, een „beestachtige roman” zooals hij zelf zegt, waaruit hij dan nieuwe

Ik wijs er ook hier nog eens op, dat men zijn boeken en vooral zijn „Christenreis” niet goed kan begrijpen wanneer men met deze zonden van zijn jeugd geen rekening houdt; zij komen telkens, verzinnebeeld, in zijn werken voor. Natuurlijk mag men niet te ver gaan en niet zeggen dat alle zonden die in „De Christenreis” zinnebeeldig voorkomen, ook metterdaad door Bunyan zelf zijn gepleegd. De „Christenreis” is niet een letterlijke copie van zijn leven maar zij is er toch wel een zijdelingsche illustratie van. Ik wil er hier bijv. op wijzen, dat de bekende en beroemde geschiedenis die zich afspeelt op de „Kermis der ijdelheid”, in lijnrecht verband staat met wat Bunyan zelf in zijn leven heeft gezien en gedaan. Men herinnert zich de episode nog wel: Christen en Getrouw komen op een zekeren dag op de Kermis der ijdelheid aan, waar zij uitgenoodigd worden allerlei waar te koop en die men daar steeds in overvloedige mate kan krijgen: ambten, titels, vrouwen, lichaam, ziel, zilver, goud, en waar de bezoekers bovendien vergast worden op gratis-voorstellingen van dieverijen, moord, overspel, meeneed enz.

Nu staat het voor den kenner van Bunyan's leven vast, dat hij de stof voor deze aangrijpende teekening ontleend heeft aan één van die jaarlijksche markten die in de buurt van Elstow gehouden werden en die dikwijls allergevaarlijkste plaatsen waren voor de jeugd. Hoe dikwijls zal de opgeschoten John met zijn kameraden zoo'n „jaarbeurs” niet bezocht hebben! Hoe dikwijls zal hij zoo'n kraam zijn binnengegaan en van min of meer nabij dingen gezien en gehoord hebben, die zijn verbeelding beoedelden en die hem, met een van begeerte brandend hart, naar huis deden gaan.

Zoo zitten zijn werken vol herinneringen aan zijn jeugd en zou men aan zijn „Christenreis” als ondertitel den naam kunnen geven dien Augustinus eens voor een zijner werken koos: „confessiones”, „belijdenissen”.

Wat was Bunyan voorts voor een mensch? Een droomer? Een soort Protestantische kloosterling? Een mysticus, die afgestorven was aan het rijke, bloeiende aardsche leven? Ach, men heeft er wel plezier in gehad hem zoo voor te stellen, maar in werkelijkheid was hij alles minder dan dat. Bunyan was een echt kind van den storm. Zooals de tijd waarin hij leefde was, zoo was hij ook zelf: een eerste klas vechtersbaas en een moedige kampioen voor de rechten van de Reformatie, die hij wilde doen zegevieren. Het is waar, dat het hoofdwerk dat hij schreef een „droom” is en dat men hemzelf daarom met het volste recht „droomer” noemen kan. Het is ook waar dat in zeker opzicht in dit boek de man ondergaat in den geïnspireerden peinzers. In de verbeelding van het volk leeft hij altijd voort als de gebonden gevangene, die in zijn gevangenis op een menigte verspreide vellen papier zijn „Pelgrimsreis” zit te schrijven. Maar dat beeld komt heel weinig overeen met den man, die met alle mogelijke elementen van fanatisme in zijn natuur een strenge en militante houding heeft aangenomen tegen de leidlieden van zijn dagen, den man die maandenlang soldaat is geweest maar eigenlijk het soldatenhart nooit heeft verloren.

John Bunyan.